

Projev 4.: Jak to říct

Čas: 5 – 7 minut

Cíle: - vybrat správná slova a větnou strukturu, které sdělí vaše myšlenky jasně, přesně a živě;

- použít řečnické prostředky k vylepšení a zdůraznění myšlenek;

- eliminovat žargon a nadbytečná slova a správně používat gramatiku

Jasný cíl a působivá organizace jsou základem každé řeči. Nicméně úspěch prezentace nakonec závisí na užitých slovech a na tom, jak jsou poskládána dohromady. Slova jsou mocná – nejenže vyjadřují sdělení, ale také ovlivňují, jak publikum sdělení i řečníka samého přijme. Jasná, prostá, živá a energická slova dodají prezentaci náboj, podnítky publikum a vyjádří zamýšlené sdělení, zatímco dobrá gramatika a důkladná výslovnost dodají hodnověrnost. Ovládá-li řečník dobře svůj jazyk, bude jeho projev jiskřit energií a bude mít velký vliv na posluchače.

Pište pro ucho

Nerozumíte-li části knihy nebo článku v časopise, můžete ji číst znovu a znovu, dokud vám není význam jasný. Mluvíte-li, vaši posluchači tento luxus nemají. To, co se říká, musí být posluchačům okamžitě jasné. Z tohoto důvodu je mluvený jazyk mnohem méně formální a mnohem více pracuje s opakováním než jazyk psaný. Opakování a jednoduchý, jasný jazyk pomáhají posluchači zapamatovat si některé body. Chcete-li po publiku, aby vám rozumělo a přijalo vás, ujistěte se, že mluvíte tímž způsobem jako ono, užijete běžných, známých slov a pojmů. Používejte:

- **Krátká slova**

Někteří lidé věří, že na ostatní učiní dojem, budou-li užívat dlouhých, komplikovaných slov. V mluvě jsou však nejpůsobivější a nejzapamatovatelnější slova krátká – v češtině nejčastěji dvoj- a trojslabičná. Pro posluchače je mnohem jednodušší sledovat a zapamatovat si krátká slova. Překontrolujte náčrt svého projevu a přehleďte počet slabik v každém slově. Má-li většina slov tři, čtyři, pět nebo dokonce více slabik [stejná pozn. jako výše], bude mít publikum dost možná potíže rozumět obsahu sdělení.

- **Krátké věty**

Kratší věty se mluvčímu snáze říkají, posluchačstvu snáze chápou, mimoto mají větší sílu a účinek. Nicméně projev sestavený výhradně z krátkých vět je na poslech nudný a otravný. Užijete pravidelně delší věty, abyste zajistili textu pestrost, ujistěte se ale, že je publikum dokáže snadno sledovat. (Pro kontrolu, není-li projev příliš spleťový, se hodí např. naznačit si větné schéma (viz středoškolská čeština), nebo alespoň spočítat věty v souvětí, roviny vedlejších vět (vhodné je nepouštět se hlouběji než do 2. úrovně) apod.).

- **Krátké odstavce**

Odstavec rozvíjí jednu myšlenku či nápad. Omezíte-li své odstavce na pár vět, vaši posluchači budou moci snadněji sledovat vaše usuzování. Odmlky mezi odstavci taktéž pomohou posluchačům strávit právě řečené.

Buďte konkrétní

Některá slova jsou obecná a mají mnoho významů. Abyste přesně dokázali sdělit vaše myšlenky, je třeba užít slova co možná nejkonkrétnější.

Řeknete-li „Ondra má velkou sbírku nožů na dopisy,“ může si jeden člověk myslet, že Ondra má ve své sbírce nožů deset, zatímco druhý si může myslet, že jich má přes stovku. Řeknete-li „Tento oblek je levný,“ můžete tím myslet, že není drahý, tedy je cenově dostupný, nebo že je mizerně vyrobený; atd. Když si připravujete projev, vybírejte si slova, jež nedají žádnou šanci nedorozumění.

Mnoho slov v sobě za „slovníkovým“ významem nese zvláštní asociace či sugescce – tomu se říká konotace. Encyklopedie definuje „psa domácího“ takto: je to „šelma z čeledi psovitých; vznikl domestikací vlka před více než 11000 lety, patrně nezávisle na několika místech na světě.“ V doslovném smyslu zde není žádné citové zabarvení. Nicméně žena, která byla pokousána psem může mít se slovem „pes“ spojeny pocity strachu a bolesti, zatímco malý chlapec s milovaným štěnětem spojuje se slovem „pes“ náklonnost. Slova, která vyberete, mohou u posluchačů vzbuzovat kýžené (ale též zcela nechtěné) konotace.

Živá slova

Slova ve vašem projevu by měla apelovat na smysly, pomáhající posluchačům vidět, slyšet, hmatat, cítit a chutnat. Měla by provokovat představivost publika a být tak popisná, aby posluchači v duchu viděli to, o čem hovoříte. Namísto: „Když šla do města, bolely Alici nohy;“ řekněte: „Když se Alice plahočila po prašné cestě do města, tvář se jí zkřivila bolestí, jak puchýře na jejích bolavých chodidlech nabíhaly.“ Místo: „Tento návrh přinese více peněz naší škole;“ informaci zformulujte např. takto: „Tento návrh zvýší školní příjmy o 20 000 dolarů, tedy o dost na to, aby bylo možno koupit nové učebnice a vybavení tříd na příští školní rok.“

Vybírejte slova pečlivě. Slovesa vyjadřující akci dodají vaší prezentaci sílu. Při přípravě projevu používejte slovesa, která mají energii. *Lomcovat*, *kutálet* a *vrtět* jsou působivější než *hýbat (se)*. *Řvát*, *výskat*, *šeptat*, *vřeštět* nebo *vzlykat* mohou nahradit sloveso *mluvit*. *Belhat se*, *šourat se*, *plahočit se* užijeme namísto *jít*.

Používejte činný slovesný rod. V češtině, stejně jako např. v angličtině mají slovesa rod – činný (aktivní) a trpný (pasivní). Sloveso určuje, zda subjekt vykonává činnost. V případě činného rodu subjekt něco koná. „Klub zvolil Marion předsedkyni“; „Přehodnotili jsme plány.“ Činný rod jasně vyjadřuje, kdo dělá co. U rodu trpného se subjektu něco děje. „Marion byla klubem zvolena za předsedkyni“; „Plány byly přehodnoceny.“ Věta s rodem činným užívá méně slov, je jednodušší ji sledovat a zní živěji a zajímavěji.

Tvary slovesa *být* oslabují vaše sdělení, protože nevyjadřují akci. Místo „Jsou zde dvě zbývající části,“ řekněte např. „Zbývají dvě části.“ „Omezení automobilové dopravy v našich parcích je cestou jak ochránit stromy a divokou zvěř;“ můžeme změnit na: „Stromy a divokou zvěř můžeme ochránit omezením automobilové dopravy.“ „Je pravda, že Barbara je kandidátkou;“ lépe vyjádříme: „Barbara oznámila svou kandidaturu.“

Zapojte rétorické / řečnické prostředky / triky

Řečnické prostředky jsou zvláštními způsoby uspořádávání slov tak, aby myšlenka či názor vyzněla atraktivněji a pro posluchače bylo jednodušší si ji zapamatovat. Některé z nejpůsobivějších prostředků jsou:

- **Podobnost**

Podobnost je přirovnání, které používá slova *jako*, *jak*. „Když dětem odepřeme vzdělání, nevědomost se rozroste jako rakovina.“

- **Metafora**

Metafora zcela zahrnuje přirovnání: „Nevzdělanost je rakovinou, jež musí být vyléčena.“

- **Aliterace**

V aliteraci se opakují hlásky na začátcích slov nebo přízvučných slabik, a to líbivým / atraktivním a zapamatovatelným způsobem. „Unnoticed and unused“, „hallowed halls“.
„protect and persevere peace“

• Triády (trojce)

Myšlenky, přídavná jména a body se sdružují do trojic. Vyjadřovány ve trojicích mají myšlenky příjemný rytmus, jsou dramatické a stávají se zapamatovatelnějšími. „Jsme si vzájemně zavázáni našimi životy, bohatstvím a posvátnou ctí.“

Užívejte slova hospodárně

Snažte se říct mnoho v co nejméně slovech. Mnoho slov není nezbytných, nebo je využíváno jako slovní „výplně“, zlehčující a „zřehčující“ vaše sdělení. Např. fráze typu *jak víte, je třeba říci, bylo prokázáno, že můžete omezit*. Nahraďte klišé jako *pravý a vyzkoušený* nebo *rychlý jako blesk* více odpovídajícími, popisnými slovy či úslovími.

Ostatní fráze mohou být zredukovány na jedno nebo dvě slova. *Velký počet z* může být zredukováno na *mnoho*, namísto *v současné době* lze jednoduše použít *dnes / nyní*, v *případě, že* nahradí *pokud / zda*, *vyšetřit / zkoumat* nahradí lehce frází *vést šetření*, *uvážít* lze užít místo *vzít v úvahu*, *vést* namísto *vykazovat tendenci*, *protože* místo *vzhledem k tomu, že*.

Dávejte také pozor na nadbytečná slova jako *celkový součet, společná spolupráce, plány do budoucna, nečekané překvapení* apod., neboť nemají žádný smysl ani hodnotu.

Sledujte žargon

Možná jste slyšeli mluvčí, kteří v projevech o ekonomice nebo politice užívali sportovní terminologii, nebo do projevů o výtvarném umění či divadle zapojují pojmy z oblasti obchodování. Speciální terminologii užívejte pouze v případech, kdy mluvíte k lidem, kteří jsou s danou oblastí blíže seznámeni. Některá módní slova mohou být považována za žargon, ačkoli s žádnou specifickou profesí nesouvisejí. Níže jsou uvedena některá z těchto slov a jejich přijatelnější varianty / synonyma:

<i>chápat jako pojem</i>	<i>představit si</i>
<i>snížování stavu</i>	<i>propouštění</i>
<i>dát konečnou formu</i>	<i>dokončit</i>
<i>zavádět</i>	<i>začít</i>
<i>infrastruktura</i>	<i>struktura, rámec</i>
<i>operační</i>	<i>pracovní</i>
<i>výstup</i>	<i>výsledek</i>
<i>strategie</i>	<i>plán</i>
<i>životoschopný</i>	<i>možný</i>

Řekněte to správně

Gramatika a výslovnost jsou hlavními faktory vaší schopnosti ovlivnit publikum. Posluchači vidí spisovnou gramatiku a výslovnost jako znaky vzdělané a věrohodné osoby. Nejběžnější problémy v gramatice jsou:

- **shoda přísudku s podmínkem**, zejm. v rodě středním (divadla hrála, auta zastavila na červenou); **shoda koncovek** („*Při výzkumu limitujeme sběr dat pouze na taková data, která jsou nezbytná a užitečná pro naši výzkumnou otázku.*“);
- **skloňování jmen** (zvláště cizích), zájmen (nejproblematictějšími *týž, tentýž, jenž*), číslovek (dva, oba, tři, číslovky složené)
- užívání zájmena **svůj**
- **hromadění slovesných podstatných jmen** („*za účelem usnadnění provádění opatření*“; „*opakování cvičení lovení ryb*“)

Váš úkol

V tomto projevu zaměřeném na jazyk -

- si vyberte téma, které vám dovolí užít živá, popisná slova. Dávejte pozor na výběr slov a jejich uspořádání. Váš slovník by měl být tak pestrý, že by je posluchači měli „vidět“ ve svých myslích. Slova by měla být jasná, trefná, popisná a spíše kratší, slovesa by pak měla vyjadřovat činnost;
- zachovávejte stavbu vět a odstavců prostou a krátkou;
- využijte řečnických prostředků k podpoření a zdůraznění myšlenek;
- vyvarujte se žargonu a nadbytečných slov a dodržujte náležitě gramatiku.

Do tohoto projevu byste měli zabudovat vše, co jste se naučili v předchozích projevech zaměřených na cíl a organizaci projevu a zahrnout případná doporučení, která obdržíte v evaluacích.